

A Francia Nemzeti Csendőrség a két világháború között

A kontinentális Európa rendvédelmi testületei közül kétségtelenül a legnagyobb hatású és légrégebbi történelmi gyökerekkel rendelkező szervezet a francia csendőrség. Eredményei és hatékonysága a XIX. századtól több európai államot ösztönöztek saját csendőrségük létrehozására. A mintaként szolgáló kiforrott szervezet azonban hosszú és küzdelmes utat járt be, amíg mai, általunk ismert formáját elérte.

Franciaországban már 1221-ben a haderőn belüli rendfenntartás céljára rendszeresített nyomozó őrmesterek tevékenykedtek a hadseregben.¹ REKTOR Béla szerint a francia közbiztonsági szervezetek őse az angol „constable” vagy tizedesi rendszer meghonosodásának eredménye volt. Az eredeti angol rendszer lényege, hogy minden egymás mellett élő 10 család egy tizedet, „tithing”-et alkotott, ahol a lakók kötelessége volt a közbiztonság fenntartása a tizedes, vagyis „tithingman” utasításai szerint. Az ötletet Franciaország is átvette, ahol a közbiztonsági szolgálat vezetőjét „maréchaussée”-nek nevezték. Míg az angolszász tizedrendszer sokáig változatlan formában maradt fenn, addig a francia modell nagy változásokon ment keresztül és egy modern közbiztonsági szervezet alapját képezte.²

A francia hadseregben a háborús területen fosztogató zsoldosok megjelenése tette szükségessé a rendfenntartó katonai alakulatok létrehozását, akik úgy a saját, mint a megszállt területek lakosságát hivatottak voltak megvédeni. Mivel az eredetileg a zsoldos csapatok parancsnokainak hatáskörébe utalt felelősségre vonási rendszer nem volt visszatartó erejű, *Fülöp Ágost* a XIII. század húszas éveiben a rendfenntartó jogkört külön e célra létrehozott ideiglenes szervezet, a „Maréchaussée” kezébe helyezte. A francia hadsereg rendfenntartó szervezetét és ennek tagjait egyaránt így nevezték. A szervezet vezetője a „Prévot des Maréchaux”, a marsallok felügyelője volt.³ Maga a maréchaussée szó két szó összetételéből keletkezett: a „maréchal” lovassági őrmestert, a „chaussée” országutat jelent, ezért egyes források „útcsendőrségnek” is fordítják.⁴

A csendőrség őse tehát a „Maréchaussée” volt, amely mint a haderő belső rendfenntartó szervezete Franciaország marsalljának hivatali irányítása alatt állt. Az ideiglenesen felállított szervezetre több korai forrás is utal, míg 1429-ben állandó keretek közt is felállításra került.⁵

VII. *Károly* (1422-1461) francia király 1420-tól 1436-ig folytatott hadjáratában szomorú tapasztalatokat szerzett a hadba vonulásra kötelezett hűbéresei megbízhatatlanságáról és a harctéri viselkedéséről, így 1429-ben önként jelentkező lovagokból és válogatott zsoldosokból megszervezte a „gens d’armes” állandó hadseregrészt, amely alapját képezte a későbbi francia lovasságnak és a „Maréchaussée” -nak. A különféle lovasscsapatok fegyverzetének különbözősége, valamint lovaik és felszerelésük eltérő minősége szerint különféle elnevezéseket nyertek. A legmegbízhatóbb, legjobban felszerelt századok alkották a későbbi „királyi testőrlovasságot”⁶ A Maréchaussée 15 századból állt, melyek mindegyikében 100 zsoldár szolgált. A szervezet kezdetben csupán a hadra kelt seregen belüli rendfenntartó feladatokat látott el, de a királyi főhadiszállás közelében folyó harcokba is bevetették.

A király zsoldárjait a hadsereg legjobb katonáiból válogatták és külön kiképzésben részesültek. Tekintélyük is az átlag katona fölé emelte őket. A háborúskodás enyhülésével a csapatokat polgári közbiztonsági szolgálatra is alkalmazták, míg végül 1429-től a Maréchaussée a Francia Királyság állandó szervezete lett.⁷ A szervezet sikerei arra ösztönözték a francia rendeket, hogy az 1439-ben Orleans-ban összehívott rendi gyűlésen a Maréchaussée hatáskörének országos kiterjesztését kérjék a királytól. 1474-ben XI. *Lajos* (1461-1483) elrendelte, hogy minden tartományban kellő rátermettségű nemes ember legyen a Maréchaussée felügyelője.⁸ Ugyancsak a XV. században állították fel a lovas testőrséget, amely századokba szervezve olykor rendvédelmi feladatokat is ellátott.⁹ IV. *Bourbon Henrik* (1589-1610) újjászervezte a Maréchaussée-t és szélesebb hatáskört biztosított számára. A következő királyok (XIII., XIV., XV. *Lajos*) már több időt és pénzt áldoztak a testületre. XIII. *Lajos* (1610-1643) minden nagyobb helységben egy-egy prévót bízott meg a közbiztonság fenntartásával, akik egy Maréchaussée századot kaptak a feladat támogatására. A század átlagosan a prévótból, 2 hadnagyból, 5 altisztből és 20 íjászból állt.¹⁰

XIV. *Lajos* (1643-1715) már lovas egységekkel is kiegészítette a testületet. Ezeket „escadron”-oknak nevezték, melyek mindegyike két „squadron”-ra tagozódott. Ettől kezdve lett a csendőrség általánosan felelős a közbiztonságért.¹¹ XV. *Lajos* 565 brigádot hozott létre a Maréchaussée-n belül, melyek mindegyike 3-4 fős volt. A brigádok 30 századot alkottak. Ezt a szervezetet terjesztette ki később XVI. *Lajos* Franciaországra.

A szakirodalom ezt a korszakot a régi kormányrendszer korszakának, „l’ancien régime”-nek nevezi. A régi monarchia korszaka alatt a „Connetable”, az összes francia haderők főparancsnoka a hadra kelt sereg felett a prévót („prévót de l’armée”) útján gyakorolta a katonai igazságszolgáltatást. A

prévót hatásköre a XV. századig kizárólag a katonák által elkövetett cselekményekre terjedt ki. *XIII. Lajos* terjesztette ki a prévótok és tisztjeik hatáskörét arra a területre is, ahol a sereg táborozik. A XVI. századra az intézmény kettévált és kétféle prévót volt megkülönböztethető. A „prévóts subsidiaires” a connetable és a marsallok mellett működtek, míg a „prévóts provinciaux” a vidék közbiztonsági szolgálatának vezetését látta el. A végrehajtást a „maréchaussée” támogatta.¹² A bűnügyi nyomozások szervezete is dinamikusan fejlődött. 1699-től a Sureté detektívszervezet is országos illetékességgel működött élén a rendőrség altábornagyával. Az országot kerületekre osztották melyeket egy-egy felügyelő vezetett és megfelelő számú beosztott rendőrhivatalokkal tartotta fenn a rendet.¹³

1772-ben *XV. Lajos* létrehozott a Maréchaussée-n belül egy vadász századot („la compagnie des shasses”), melynek feladata volt a vadászatok és utazások alkalmával a király biztonságára ügyelni. Ez a század 1791-ben beolvadt a nemzeti csendőrségbe, de története itt nem ért véget. 1815-ben *Napóleon* visszatérése után ez a vadász század képezte alapját az újjászervezett elit csendőrségnek.¹⁴ Bár hatásköre és feladatai tekintetében korábban is csendőrségnek tekintették a Maréchaussée-t, azonban a királyi csendőrség rangjára csak 1778-ban királyi rendelet emelte, minden más fegyveres őrség fölé helyezve a testületet.¹⁵

A forradalom kitörése előtt Párizsban rendőrség látta el a közbiztonsági szolgálatot, amely az 1700-as évek első felétől kitűnően szervezett és eredményes volt. A forradalom előestéjén azonban a főváros környékén már közel 16 000 szökött katona bujkált, és ez a biztonsági kockázat kezdte meghaladni a békeidőre tervezett rendőrség erejét.

1789. júniusában a testőrség ezrede nyíltan csatlakozott a forradalmárokhöz. 1789. VII. 14-én a Bastille bevételének napján a párizsi rendőrséget elsöpörte a forradalom. A közbiztonsági szolgálatot ezután két csendőr egység vette át. Egyikük a törvényszékek gránátos csendőrsége, mely 5 századból állt egy alezredes vezetése alatt és aktívan részt vett a forradalmi eseményekben.

1793. nyarán a köztársaság nehéz pillanataiban a kormány minden megbízható csapatot harcba vezényelt, így a gránátos csendőröket is. Egy éven belül az egységek kb. 60 %-os veszteséget szenvedtek. Az életben maradt csendőröket ezután Párizsba rendelték és magas medvebőr süvegeiket nem lehetett máshol látni, csak a képviselőház környékén.¹⁶

Ezekben a nehéz években a tábori csendőri feladatok nagy hangsúlyt kaptak. A prévótok megötszörözött csendőrségi létszámmal tartották fenn a rendet a rosszul felszerelt és élelmezett forradalmi hadseregben. A csendőri fellépés jellemzően nagyobb csapatokban történt, melyeket alezredesek vezetése alatt vontak össze. Az ország belső rendjét fenntartó brigádok állományából is jelentős erő, brigádonként 5 fő került elvonásra és harcba küldésre az északi arcvonalon.¹⁷ A francia forradalom hadseregeiben a „gens d’armes” csapatok még tábori csendőröként voltak jelen, ezeket azonban *Napóleon* később kizárólag az országon belüli közbiztonsági szolgálatra alkalmazta.¹⁸

A forradalom áldozata lett minden királyi hatóság, így a kibontakozó csendőrséget és a Párizsi Gárdát is feloszlatták 1789-ben. 1791. I. 6-án, majd 1789. I. 30-án a konvent úgy döntött, hogy újjászervezi a csendőrséget „Gendarmerie Nationale” néven, amely két alapvető vonását: az erős centralizációt és a katonai jelleget továbbra is megőrizte. A volt Párizsi Gárda feladatát a Garde Republicaine de Paris vette át, amely a csendőrség szervezetébe tagozódott.¹⁹

1791-ben a maréchaussée nyomdokaiba lépve a nemzeti csendőrség csak az ország hatalmas területén elszórt brigade-ok kusza hálózata volt, amely kezdetben elégtelennek bizonyult. A helyzet különleges alakulatok felállítását indokolta.

1795. X. 26-án feloszlott a konvent és öttagú direktórium vette át a hatalmat. 1796-1797-ben *Napóleon* tábornok megívta dicsőséges észak-olaszországi hadjáratát. Az ország helyzete megszilárdult. 1798. IV. 17-én napvilágot látott a nemzeti csendőrség szervezetét és utasításait részletesen tárgyaló törvénycikk („Loi relative a l’organisation de la gendarmerie nationale”), amely egyben a világ első részletes csendőrségi szolgálati szabályzata volt.²⁰ Eszerint a csendőrök a polgári törvényszékek hatálya alá tartoztak a „köztörvényes” bűncselekmények, a katonai tanácsok hatáskörébe pedig a katonai bűncselekmények és fegyvelemsértések elkövetése esetén. A csendőrségi testület anyagi és fegyelmi tekintetben a hadügyminiszternek, a rendőri szolgálat ellátása során a rendőrminiszternek, igazságügyi szolgálat ellátása esetén pedig az igazságügy miniszternek volt alárendelve. A törvény alapvető rendelkezése volt, hogy a hadba induló csendőrséghez tiszték, altiszték és csendőrök csak olyan számban vonhatók el a megyékből, hogy az a közbiztonsági szolgálatot ne veszélyeztesse.²¹

A csendőrségnek — mint katonailag szervezett közbiztonsági őrtestületnek — végső formában történő megszervezése 1799-ben valósult meg. Szervezete a lovassági mintát követte, vagyis minden ezred osztályokra, ezek szárnyakra, majd szakaszokra oszlottak. A szakaszokat további két „sectio”-ra

osztották. A köztársaság idején már gyalogosok is szerepeltek az ezredek hadrendjében. Az ezred tiszti és altiszti alosztályai az ország egész területén elszórtan helyezkedtek el. Minden alosztály vegyesen gyalogos és lovas legénységből állt. A „gens d’armes” legkisebb szervezeti egysége a „brigade” volt, melyet a „brigadier de la gens d’armes” vezetett.²²

Amikor *Napóleon* konzulként magához ragadta a hatalmat első intézkedései között volt egy lovas testőrgárda megalapítása. Az 1801. VII. 21-én létrehozott 600 fős lovas gárda egy ezredes parancsnoksága alatt óvta az államfő személyét a hadrakelt sereg mellett. *Napóleon* feladatává tette ezenkívül a főváros rendjének fenntartását is. Ez a csapat 1804-ben – mint az öreg gárda, a „la vielle garde” része – az elit csendőrségi légió („légion de gendarmerie d’elite”) nevet vette fel. A két lovasszázadból és egy fél zászlóaljból álló egység létszáma ekkor 632 fő volt. A válogatott csapatba csak a belföldi csendőr szolgálatban álló, legalább 176 cm magas altisztek kerülhettek be.

1809-ben a légió létszámát két lovas századra, vagyis 456 főre csökkentették.²³ Az orosz fronton és a spanyolországi eseményekben egyaránt jelentős szerepet kapott a légió és magas szörsüvegek Európa összes csataterén megjelentek.

Napóleon mindenhol azonos mintára „escadron”-okba szervezte csendőrségét, melyekben gyalogos és lovas legénység is szolgált. A közülük válogatott csendőröket osztották be a hadrakelt sereg mellé tábori csendőri szolgálatba. A császár magával vitte háborúiba a csendőrség erre a célra válogatott részeit, akik részben tábori csendőri szolgálatot, részben pedig a megszállt területeken közbiztonsági szolgálatot láttak el. Amint a hadsereg elfoglalt egy országrészt a császár elrendelte a helyi csendőrség felállítását. Ezen alakulatok kettős alárendeltségben működtek: kiképzés, fegyelem és tábori rendészet szempontjából a francia hadsereg, a közbiztonsági szolgálat szempontjából a helyi polgári hatóságok utasításai szerint járt el.

Belgium volt az első meghódított ország, ahol *Napóleon* megreformálva a közbiztonsági szervezeteket 1795-ben létrehozta a csendőrséget. 1805-ben Bécs elfoglalását követően linzi rendeletével létrehozott egy csendőr escadron-t. Ez egy francia részlegről állt 51 fő csendőrrel, valamint egy osztrák részlegről 240 fő osztrák ún. pótzsandárral. Az escadron parancsnoka egy francia ezredes volt. Az országot 8 körzetre osztották és mindegyiket egy-egy francia tiszthelyettes vezette. Ők irányították és ellenőrizték az állomáshelyükön szolgáló 5 osztrák pótzsandárt és 5 alárendelt őrsöt. Az őrsök állományát egy francia csendőr és 5 fő osztrák pótzsandár alkotta. Fontos megemlíteni, hogy a francia és osztrák állomány ugyanazt a fizetést és felszerelést kapta. *Napóleon* bukása után az osztrák zsandárságot megszüntették, de 34 évvel később visszaállították. Érdekes, hogy a francia csendőrszervezet mintája nemcsak a meghódított területeken terjedt el, de a Franciaországgal hadat viselő Oroszország is innen merítette későbbi csendőrsége alapjait.²⁴

Lombardiában 1805-ben állították fel a „gens d’armes” ezredeket. 1806-ban Poroszországban is felállításra került a csendőrség három szolgálati ággal: a közbiztonsági szolgálatra a „Land-Gens d’armes”, határőrizeti szolgálatra a „Grenz-Gens d’armes”, tábori csendőri szolgálatra pedig a „Armee-Gens d’armes” került létrehozásra. Az utóbbiból fejlődött ki a későbbi „Feld-Gens d’armes”, amely több állam hadseregében is katonai rendőrségként terjedt el.²⁵

Nem minden külföldön meghonosított csendőregység története volt zökkenőmentes. A spanyol felkelés szembesítette a francia haderőt, hogy utánpótlási vonalai és szállítási útvonalai védtelenek a „guerillos” támadásokkal szemben, ezért 1808. november 24-ei kezdettel 20 csendőr lovas századot állítottak fel az utak ellenőrzésére. Minden században vegyesen lovas és gyalogos csendőrök szolgáltak, hogy minden terepen képesek legyenek manőverezni. Az itt szerzett harci tapasztalatok nyomán a századokat fokozatosan lándzsás könnyű lovassággá, „cheveu-léger”-ekké szerelték át és 6 légióba szervezték csendőri feladataik megtartása mellett.²⁶

A spanyol felkelés csendőrei olyan elszántságról és hűségről tettek tanúbizonyságot, hogy amikor *Napóleon* kivonta őket Spanyolországból minden tisztet előléptettek és számtalan altisztet hadnaggyá, brigadier-eket és csendőröket alhadnaggyá neveztek ki.

A császárság első veresége után *XVIII. Lajos* restaurációja alkalmával a dicsőséges elit csendőrség 1814. április 23-án feloszlásra került. *Napóleon* visszatérése után újjászervezték egy 2 századból álló escadronba, századonként 5 tiszttel és 106 fő legénységgel. Az állomány kiválasztására, kiképzésére és felszerelésére nagy hangsúlyt fektetnek, így csak a legkiválóbbak lehettek elit csendőrök. A tökéletes fegyelem mellett a tökéletes megjelenés is jellemezte a csapatot, melyhez hozzátartozott, hogy csak fekete, 25 cm-esre vágott farkú lovakkal léptek szolgálatba.²⁷

A második restauráció és *XVIII. Lajos* újbóli trónra kerülésével az elit csendőrséget feloszlatták, de a csendőrség szervezetét tovább fejlesztették. Az 1830. júliusi Párizs-i felkeléseknél már megjelentek olyan csendőr alakulatok, amelyek hivatalosan is a mobil csendőrség nevet viselték.²⁸ A

csendőrség története 1830. és 1848. között Franciaország belső viszonyaihoz igazodva zavaros volt. Az ideiglenes jelleggel felállított majd felosztatott csendőr ezredeket *III. Napóleon* császár szervezte újra egységes szervezetté. Az *I. Napóleon* által alapított csendőr egységek mintájára a császár az addigra 2 zászlóaljjal létrehozott mobil csendőrségből egy császári gyalogos csendőr testőrezredet („regiment de gendarmerie a pied de la garde imperiale”) és egy csendőr testőr lovasszázadot („escadron de gendarmerie a chevat de le garde”) állított fel. A gyalogos csendőr ezred karhatalmi feladatokat is teljesített Párizs belterületén és természetesen tábori csendőrséggként is szolgált a krími háborúban. A francia-porosz háború alatt további két lovas és egy gyalogos csendőr ezredet állítottak fel, melyek elsősorban harci feladatokat kaptak. 1871-ben a párizsi lázongások tapasztalatai alapján a kormány egy állandó mozgó csendőrséget állít fel 1100 fős létszámmal. A belső viszonyok rendeződése után ezt később zászlóalj szintű egységgé szervezték át (1879), majd 1885-ben feloszlatták.²⁹

A csendőrségi szervezet ezt követően változatlan formában maradt fenn az első világháborút követő társadalmi változásokig. Összességében ezek idézték elő a testület reformját, melyek a XX. század első felében meghatározták a ma is tekintélyes és sikeres szervezetet.

A csendőrség egészének fejlődéstörténetétől indokolt elválasztanunk annak a sajátos szervezeti elemnek a kialakulását, amely egyedülálló módon sűríti magába a csendőrség minden erényét.

A Párizsi Köztársasági Gárda története

Kevés közbiztonsági szervezet büszkélkedhet olyan történelmi gyökerekkel, mint a Párizsi Köztársasági Gárda. Oklevelek bizonyosága szerint már a IX. század elejétől létezett közbiztonsági szolgálat Párizsban, amely eleinte csak éjjel portyázta a várost. A XIII. század elején már egy tiszt és 46 őrmester alkotta az állandó őrséget „királyi őrség” néven. A testület a király személyén kívül a városi közbiztonságot is védelmezte. 1368-ban a királyi székvárosban már 60 megkülönböztető egyenruhát és rangjelzést viselő őrmester vigyázta a rendet. A 40 gyalogos és 20 lovas őrmester egyenruhája kék volt fehér zsinórozással és kalapjukon fehér forgót viseltek. Fegyverzetük kard és alabárd volt.³⁰

A megbomlott városi közbiztonság helyreállítására megbízott első közegek, a „prévoté de la policité”-k a palota porkolábjának voltak alárendelve. Feladatuk az udvari előírások és a törvényes rend érvényesítése volt ott, ahol az uralkodó megjelent. A Párizs közbiztonsága felett örökdő különböző szervezetek 1736-ban a Párizsi Gárdába, vagyis a „Garde de Paris”-ba olvadtak össze.³¹

1791-ben 7 divíziót szerveztek a városi közbiztonság fenntartására (ez kb. egy ezred erőt jelentett). Kísérletet tettek egy városi főrendőrség („police generale”) felállítására is, ezt azonban 1802-ben beolvasztották a párizsi városi gárdába, később a Párizsi Köztársasági Gárdába. A Párizsi Városi Gárda hivatalosan 1802. X. 3-án alakult 2 gyalogezreddel és 1 lovasszázaddal. Az egyik ezred feladata volt a városfalak és kapuk felügyelete, később a városon belüli karhatalmi feladatok is.³² A napóleoni háborúk idején a Párizsi Gárda is elhagyta az országot és az orosz harctérre követte a hadsereget. Helyét a császári csendőrség egy másik alakulata vette át, melyet Párizsi Köztársasági Gárdának neveztek át.

Érdekes fejezet a gárda történetében, hogy mialatt *Napóleon* 1812-ben Oroszországban háborúzott a császár egyik ellenlábasa, MALET tábornok puccsot kísérelt meg. Azzal az álhírral akarta magához ragadni a hatalmat, hogy a császár Moszkvában elesett. A hatalomátvétel megghiúsult és *Napóleon* azonnal Párizsba utazott. A császár elégedetlen volt a Párizsi Gárda szereplésével, így 1812. XII. 12-én megszüntette az egységet. Helyébe csak 1813. április 10-én állította fel a párizsi császári csendőrséget („Gendarmerie impériale de Paris”). Az egység parancsnoka ezután a város fegyveres erőinek ezredese („colonel d’armes de la ville de Paris”) címet viselte. Az ezred az első restauráció alatt a Párizsi Királyi Gárda („Garde royale de Paris”) nevet vette fel és tovább működött. Ez a „névcseré” a 100 napos császárság bukása után újból megtörtént.

1816. I. 10-én rendelettel egyesítettek több alakulatot Párizsi Királyi Csendőrség néven. Az egységet vezető ezredes a király kezébe volt köteles esküt tenni. Az összesen 1021 fős állományból 456 fő lovas, 565 fő gyalogos szolgálatot teljesített.

Az alakulat helyét 1830. VIII. 16-ával a „Garde Municipale”, vagyis a városi gárda vette át 1443 fős létszámmal. A gárda ekkor 2 gyalogos zászlóaljra (összesen 8 század) és 2 lovasosztályra (összesen 4 század) tagozódott.

A következő korszak felkeléseinek leverésében tevékenyen részt vett a gárda, míg végül 1848. II. 22-én, *Lajos Fülöp* királyságának végnapjaiban állományának nagy része elesett saját laktanyájuk védelme során. A megalakult ideiglenes kormány 1848. II. 25-én feloszlatta a városi gárdát.³³ Ezt

követően több különböző alakulattal kísérleteztek, mint a „Garde Civique” (Polgári Őrség), a „Bataillon de l’hôtel de ville” (Városháza Zászlóalj), a „Bataillon Lyonnais” (Lyon Zászlóalj), és a „Corps des Montagnards” (Hegyvidékiek Csapata). Ezek állománya a legtöbbször a külvárosok csavargóiból és szerencselovagjaiból állt és a közbiztonságra kevés pozitív hatásuk volt.

1848. V. 26-án valamennyi párizsi alakulat feloszlásra került és helyüket az újjáalakult „Garde Republicaine”, a Köztársasági Gárda vette át. Az új alakulat nem a hadsereg, hanem a belügyminiszter irányítása alá tartozott. A hadsereg és a csendőrség keretei közé csak 1849. IV. 1-ével került vissza az egység. Szervezetében ezt követően lényeges változások nem történtek, *III. Napóleon* uralkodása alatt csupán neve változott Párizsi Gárdára („Garde de Paris”).

1871. VI. 2-án átszervezték a gárdát és szervezetében 2 légiót hoztak létre 6100 fős állománnyal. 1873. X. 4-én a két légiót összevonták és 3 gyalogos zászlóaljat, valamint 4 lovas századot alakítottak ki. Ez a szervezet tartós maradt a következő évtizedekben.³⁴

Összességében elmondható, hogy a Köztársasági Gárda elnevezéseiből kiolvasható a XIX. század teljes francia történelme.³⁵

A francia csendőrség szervezet a két világháború között

A XIX. század végére a francia csendőrség szervezete megszilárdult, helye a fegyvernemek között véglegesen tisztázódott. A háborúk és forradalmak során nyújtott önfeláldozó és hősiesség helytállása elismerésként a csendőrséget elsőbbség illette meg a hadsereg valamennyi fegyvernemével szemben, melynek jeléül a csendőr egységek díszelgéskor a jobb szárnyon álltak fel, menetben pedig mindig az élen meneteltek.³⁶

Tagjaikra a katonai törvények voltak érvényesek és a csendőr altiszti ranggal bírt. A szervezet – akár a hadsereg többi része – kizárólag a hadügyminiszternek volt alárendelve, de egyes szolgálatok tekintetében a belügy-, az igazságügy-, és a tengerészeti és gyarmatügyi minisztereknek is rendelkezésére állt. A csendőrségi ügyeket a Hadügyminisztérium „Direction de Gendarmerie” (Csendőrsztály) részlege felügyelte és irányította. Maga a csendőrségi szervezet több részből állt: A csendőrségre vonatkozó törvények és rendeletek külön sorolják a vezérkart, mint valamennyi szervezeti elemet irányító egységet. A csendőr vezérkar alárendeltségében egyrészt az anyaországi és korzikai csendőrség, másrészt Algír, Tunisz és Marokkó tartományok csendőrségei, harmadrészt a gyarmati csendőrkülönítmények, negyedrészt pedig a Köztársasági Gárda tagozódott. A Francia Köztársaság elnökének 1928. XII. 1-én kelt, a csendőrség szervezetének módosításáról szóló rendelete³⁷ hat részre tagolja a csendőri szervezetet:

1. Különleges vezérkar
2. A megyei csendőrség, amely légiókból és önálló századokból áll a szolgálat anyaországi és észak-afrikai ellátására.
3. Különítmények a gyarmatok, fennhatóság alatt álló, mandátumot nyert és megszállt területek csendőri szolgálatára.
4. A Párizsi Köztársasági Gárda Légiója
5. A Mozdó Köztársasági Gárda légioi
6. Egy iskola a tisztek és tisztii növendékek kiképzésére (bár a jogszabály nem nevesíti, ez az intézmény a Versailles-i Országos Csendőrtiszti és Altiszti Iskola)

Az anyaországi csendőrség szervezete alapjait tekintve azonos maradt az 1799-ben létrehozott struktúrával, a sok évtizedes fejlődés mégis tökéletesítette a felépítést. A húszas évek végén a nemzeti csendőrség anyaországi és korzikai létszáma összesen 24 000 fő volt, melyből 7000 fő lovas, 17 000 fő gyalogos csendőr. Az első világháborúig ezt a létszámot egészítette ki a többször megszüntetett és átszervezett Mobil Csendőrség (Gendarmerie Mobile) 2000 fős ereje.

Az anyaországi csendőri szervezet „section”-nak nevezett magasabb egységekre tagozódott, melyek díszlokkációja a katonai körzetek beosztását követte. A section élén egy csendőr tábornok áll, aki több légió felett rendelkezik. A több megyére kiterjedő illetékességi területű csendőrlégiók („legion”) élén ezredes vagy alezredes állt. Az ország területét 24 légió fedte le a katonai parancsnokságok illetékességéhez igazodva. Külön légiót alkotott Párizs és Elzász-Lotaringia csendőrsége. Azt, hogy hány megyei század tartozott egy adott légióba a századok létszáma döntötte el. Az anyaországi csendőrség területi alapegységei a megyénként díszlokkáló századok („compagnie”) voltak. A századot őrnagy vezette. A századszint alatt szerveződött a szakasparancsnokság, ami járásparancsnoki szintnek felelt meg. A századonként változó számú szakaszokat százados, főhadnagy vagy hadnagy vezette. A szervezett alacsonyabb szintjein csendőrtisztek már nem teljesítettek szolgálatot. A csendőrség alapeleme az őrs („brigade”) volt, amely rendszerint 5 főből állt és őrmester

vagy tiszthelyettes vezette (az őrmester felett a tiszthelyettesen túl még a főtiszthelyettes rendfokozat is megtalálható volt, de ezt nagyon kevesen viselték). Érdekes, hogy egy állomáshelyen több brigade is díszlokálhatott, akik saját parancsnokuknak voltak alárendelve, egyszemélyi vezetőjük nem volt. Előfordult, hogy egy őrsállomáson kevesebb, mint 5 fő állomásozott. Ez az állomány ekkor nem alkotott külön brigade-ot, hanem a legközelebbi brigade-hoz tartoztak.

Az őrsállomások országosan egységes építésű, egyemeletes különálló épületek voltak, melynek utcafrontján az emeleten 5, a földszinten 4 ablak volt. A rácsos kerítésig rendszerint kert helyezkedett el az épület előtt. A bejárat felett nem volt címer, csak a „Gendarmerie Nationale” felirat. A nemzeti lobogó egész nap az épületen vagy a kertben elhelyezett zászlórúdon lobogott. Az őrsök létszáma csak a kiemelt őrsökön érte el a 6 főt. A járőrszolgálatot a csendőrök kettesével látták el.³⁸ Az őrsök gyalogos, lovas vagy vegyes állománnyal működtek egészen a motorkerékpárok és gépkocsik rendszeresítéséig.

Korzika szigetének csendőrsége csak annyiban különbözött az anyaországitól, hogy a — rendszerint a megye nevét viselő — századok elnevezése itt kiegészül sorszámozással is.

Az algír, tuniszi és marokkói csendőrség szervezete szintén az anyaországi modellt követte, de a brigade-ok állománya itt kiegészült a helyi úgynevezett „bennszülött segédcsendőrökkel”. Az algír tartományi csendőrség századai a korzikaihoz hasonlóan sorszámot is viseltek.

A gyarmati csendőrkülönítmények rendszerint század szinten szerveződtek és létszámuk nagyon alacsony volt. A szenegáli különítmény például összesen 85 főből állt, a szíriai pedig a folyamatos toborzás ellenére 40 fő körüli létszámmal működött. Bár a népszerű csendőrségi hetilapok rendszeresen népszerűsítették a gyarmati szolgálatot felsorolva annak előnyeit, a jelentkezők száma alacsony maradt.

A csendőri szervezet másik pillére, a Köztársasági Gárda, amely a húszas évek végére Párizsi Köztársasági Gárdából és Mozgó Köztársasági Gárdából, a Gendarmerie Mobile karhatalmi utódszervezetéből állt.

Az eredeti Párizsi Gárda összesen 3000 fős létszámmal látta el feladatait egy légióba szervezve. A két világháború között a Köztársasági Gárda valójában Párizs csendőrsége volt, emellett a köztársasági elnök testőrsége is. A gárda parancsnoka ezredes volt, aki közvetlenül Párizs katonai kormányzójának az alárendeltségébe tartozott. Díszelgési feladataik széles körűek voltak, többek között ők látták el a párizsi színházak ügyeletes szolgálatait, valamint a minisztériumok őrszolgálatait. A gárda őrizte a rendőrség letartóztatottjait és őrizeteseit és ők őrizték a vádlottakat a tárgyalás alatt is. A fogházak külső őrszolgálatát azonban nem a gárda, hanem sorkatonák őrizték.³⁹ A gárda alapvető rendeltetése azonban karhatalmi volt és szervezete ehhez mérten hű maradt a katonai gyökerekhez. Az egység két részre oszlott: a legénység nagyobb hányada a gyalogsági parancsnokság, kisebb része a lovassági parancsnokság állományába tartozott. A fegyvernemi parancsnokok alezredesek voltak. A gyalogság három zászlóaljából állt (parancsnokuk őrnagy), zászlóaljanként négy századdal. Egy század két szakaszra tagozódott. A gyalogos századok létszáma 170 fő volt, tehát a gyalogsági parancsnokság hadra fogható állománya összesen 2040 főt tett ki.

A lovassági parancsnokság két lovassági félezredből állt, melyet őrnagyok vezettek. Egy félezredben 2 lovasszázad, egy században négy szakasz volt. A századok létszáma 196 főt tett ki, összesen 748 lovascsendőr volt szolgálatba vezényelhető. Figyelemre méltó, hogy a 3000 fős szervezetnek csupán 6 %-a, 176 fő végzett valamennyi adminisztratív, anyagi biztosítási és törzsvezetési feladatot, míg az állomány 94 %-a ténylegesen végrehajtó szolgálatot látott el. A párizsi Gárda fegyverzetében is inkább hasonlított a hadsereghez, mint a csendőrséghez: gyalogsága karabély helyett gyalogsági puskával volt felszerelve, lovassága pedig a mindenkori vértesslovasság fegyverzetével bírt.

A Mozgó Köztársasági Gárda szervezete részben különbözött mindkét fent leírt csendőri szervezeti modelltől. Az összesen 2000 fős Mozgó Csendőrség felváltására tervezett szervezetet 15 000 fős kerettel alakították ki, melyből 8000 fő lovas, 7000 fő gyalogos. Az ország egész területét lefedő és bárhol bevethető karhatalmi erő 5 légióra tagozódott, melyeket ezredesek vezettek. A következő szerveződési szint csak a mozgó gárdánál jelent meg, ez volt a „groupe” vagy osztály. Minden légió 3 osztályra tagozódott, melyek élén őrnagy állt. Az osztályok mindegyike 3 századot irányított századonként 3 szakasszal. A mozgó gárda alapeleme a „brigade” volt, ami csak elnevezésében azonos a csendőrrel. A gárda esetében inkább rajként fordítható. A szakasz állománya gyalogos vagy lovas volt, de vegyes nem lehetett. A szakasz négy brigade-ja mindig egy állomáshelyen látta el a szolgálatot.⁴⁰

1929-re a 15 000 fős keretből alig 2000 fő tényleges végrehajtó szolgálatot teljesítő csendőrt sikerült kiállítani, akiket országszerte összesen 48 szakaszba szerveztek. Egy szakasz létszáma egy tiszt és 40 fő legénység volt.⁴¹ A csendőr őrsökhöz képest jelentős létszám mégis kevés hadrafogható erőt jelentett. A 40 fős legénységből naponta belső szolgálatra 7 fő volt vezényelve, szabadságon 5 fő, átlagosan beteg 3 fő, más egységhez vagy képzésre vezényelve 8 fő, betöltetlen hely 1-2, külön kiképzés alatt 3 fő, tehát tényleges feladatra 12-13 fő volt csak alkalmazható.⁴²

Az akkori felfogás szerint tehát a gárda csupán kiképzési keretet létesített a csendőrségi utánpótlás kinevelésére. Ennek elősegítésére az 1929. márciusában kiadott katonai utasításban elrendelték, hogy a szakasz- és rajparancsnokok a csapatoknál kötelesek évente rövid szolgálatot eltölteni és a gárda lovas rajjai részt vesznek a lovasság hadgyakorlatain.⁴³ Az előrelátó tervezés és idejében elkezdett felkészülés a harmincas évekre meghozta gyümölcsét és jó szolgálatot tett Franciaországnak.

Társadalmi kihívások a két világháború között és hatásuk a szervezetre

A francia csendőri szervezetnek a húszas évek végére komplex társadalmi változásokra kellett reagálnia. Egyrészt a népesség-növekedés folytán gyarapodó városi lakosság új kihívásokkal állította szembe a szervezetet. 1921 és 1931 között Franciaország lakossága 39 millió főről 41,5 millió főre emelkedett gyorsuló ütemben. A világháborút követő gazdasági nehézségek sztrájkokhoz és zavargásokhoz vezettek, melyek gócpontjai szintén a nagyvárosok és iparvidékek voltak. Az állami vezetés hamar felismerte, hogy Párizs összesen 14 000 fős rendőrsége, néhány csendőrszázada és 3000 fős Köztársasági Gárdája elégtelen az ilyen helyzetek kezelésére és hatékonyabb karhatalmi erő létrehozását sürgette. A helyzetet a hadsereg-átszervezések is súlyosbították, hiszen a világháborús létszámhoz viszonyítva jelentős leépítés ment végbe a hadra fogható erő tekintetében. A harmincas évek közepére a hadsereg 185 gyalogezredéből 106-ot, míg 79 lovasezredéből 50-et megszüntettek. Ezzel párhuzamosan a háború előtt bevezetett három éves sorkatonai időt másfél, majd egy évre csökkentették, így a hadseregnek már sem ereje, sem megfelelően kiképzett és lojális állománya nem maradt a karhatalmi szolgálatra.⁴⁴

A feladat teljes súlya a csendőrségre nehezedett, így a szárnyait bontogató Mozgó Köztársasági Gárda létrehozása tekinthető a legjelentősebb eseménynek a béke évtizedeiben. A rendelkezésre álló erők növelését nemcsak az időszakos, hanem az állandó feladatok is indokolták. 1929-ben több lap is írt a Párizs elővárosaiban kialakult tarthatatlan közbiztonsági állapotokról, amit többször „vadnyugatnak” tituláltak. A növekvő bűnözés és a bevándorlók számának gyarapodása intézkedést sürgetett.⁴⁵ Több korábban bevált gyakorlatot is újra kellett gondolnia a szervezetnek és a francia közigazgatásnak. A személykörözéseket vagy körözvényeket például országszerte és a gyarmatokon 8000 példányban osztották szét a főállamügyészségektől a csendőr őrsökig, ami korának egyik leghatékonyabb rendszere lehetett volna, eredménye mégsem volt kielégítő.⁴⁶

A társadalmi kihívásokon túl a technikai fejlődés, elsősorban is a gépkocsi elterjedése jelentette a legnagyobb változást a csendőrség környezetében. A maréchaussée már a XVI-XVII. században végzett útellenőrzési, „úti csendőri” feladatokat. Az 1540-es években királyi rendelet a maréchaussée felügyelőinek hatáskörébe utalta a tengerpart menti és a fő közlekedési utakon elkövetett bűncselekmények felderítését függetlenül attól, hogy katonai vagy polgári személy volt az elkövető.⁴⁷ 1927-ben többek között e tényből, valamint egy 1851-ben hozott törvénycikkből levezetve a csendőrséget bízták meg a közúti forgalom ellenőrzésével. A csendőrség ezen felül a közlekedés rendje ellen vétők helyszíni megbírságolásának jogát is megkapta.⁴⁸ Ez az állam számára nem várt pozitív következménnyel is járt. 1929-ben a francia csendőrség költségvetése 174 millió frank (1929-ben ez átszámítva kb. 39 150 000 pengőt tett ki), a mozgó nemzetőrségé 7,5 millió frank volt. Mindemellett a csendőrség működése 150 millió frankot hozott az államkincstárnak.

A közlekedési csendőrség létrehozásának kezdeti nehézségei 1929-ben már széles körben éreztették hatásukat. A csendőrségnél elégtelen mennyiségben rendelkezésre álló személygépkocsik átmeneti pótlására felmerült olyan gondolat is, hogy magántulajdonú gépkocsikat vennének használatba az éves adó egy részének elengedése mellett. A problémát tovább fokozta az az igény, hogy a közlekedésrendészeti feladatok ellátásához őrsöknél legalább egy csendőrnek vezetői engedéllyel kellene rendelkeznie. A közlekedési helyzet folyamatosan romlott. Amíg Budapesten kb. 6000 gépkocsi közlekedett, Párizsban csak a taxik száma elérte a 125 000-et.⁴⁹ Évente kb. 3000 súlyos baleset történt az utakon kb. 100 millió frank anyagi kárral. A sok baleset miatt 1929-ig 895 mentőállomás létesítését vették tervbe az úrendészeti szolgálattal megbízott csendőr őrsök mellett.⁵⁰ Az utak állapota és a gépkocsik műszaki színvonalán túl a vezetői engedélyek rendszerének kezdetlegessége is hozzájárult a riasztó mértékben növekvő mutatókhoz. Sok gépkocsiveető képesítés

és kellő gyakorlat nélkül ült autóba. 1929-ben a képviselőház indítványozta egy olyan törvénymódosítás elfogadását, ami feljogosítaná a csendőrt a gépkocsik megállítására vezetési jogosultságuk megállapítása céljából.⁵¹ A Párizs környéki megyékben egyre nagyobb problémát okozott, hogy az utakon közlekedő autók száma drasztikusan megnőtt. A csendőrök így hétfévenként kénytelenek voltak szinte minden idejüket közlekedésrendészetre szentelni más szolgálati feladatok rovására.⁵²

A gépjárművek számának dinamikus növekedése új jogsértő cselekmények kialakulásához vezetett. A harmincas évekre az autólöpások annyira elszaporodtak Párizsban, hogy külön rendeletben szabályozták a cselekmény üldözését. Ha a csendőrség nem volt képes azonnal kézre keríteni a tettest, sürgőnyt kellett küldeni az autó-nyilvántartó központnak és minden csendőr parancsnokságnak, melynek területén a gépkocsi várhatóan mozogni fog. A sürgőnynek tartalmaznia kellett a menekülés irányát, az autó felépítményének típusát (limuzin, zárt kupé, torpedó, stb.) és a rendszámot, motorszámot, a porlasztó és a mágnes számát is.⁵³

A közlekedési ellenőrzések biztosítására 1929-ben megkezdtek a lovas csendőrök egy részének gyalogosítását, mivel később motorkerékpárral kerültek felszerelésre. Az őrsparancsnok azonban lovas maradt, így lassabban lépett elő, mint alárendeltjei. A későbbiekben ez jelentős problémákat és feszültséget okozott a szervezetben belül.⁵⁴

A fentiek mellett a csendőrséget a mindennapok társadalmi viszonyai tükrében is szükséges megvizsgálni. A húszas évek végére a polgári társadalomhoz hasonlóan a csendőrségnek is nagy problémát okozott a fizetések és nyugdíjak elégtelen volta. 1925 óta bizonyos termékek árai 200-300 %-kal emelkedtek, a csendőri fizetések rendezése azonban egy 1928. júniusában meghozott törvény dacára lassan haladt. Az alacsonyabb fizetésű állománykategóriák érdekeinek védelmét hivatalos és magántulajdonú csendőrségi lapok tűzték zászlajukra. 1928. január 15-én először jelent meg a „Revue de la Gendarmerie” (Csendőrségi Szemle) című csendőrségi szaklap, amely évente 6 füzetet jelentetett meg. 1929. január 01-től a magyar Csendőrségi Lapok lapszemle rovatot indított, amelyben külföldi szaklapok cikkeiből, többek között a francia szakirodalomból közöl kivonatokat és érdekességeket. A legharciasabb érdekvédőnek a „L’Echo de la Gendarmerie Nationale” (A Nemzeti Csendőrség visszhangja) című heti folyóirat bizonyult, amely vasárnaponként jelent meg.

A csendőrség egyenruházata is ebben az időszakban érte el ma is közzismert formáját, alapvető jegyei azonban nem változtak a XIX. század eleje óta. Legjellegzetesebb darabja a kerek sötétkék sapka (kepi) volt, melyen ezüst szegélyzsinór futott. A további körbefutó zsinórok a rendfokozatot jelezték. A sapkatetőt ezüst színű zsinórdíszítés ékesítette. Zubonyuk fekete volt egysoros ezüstgombbal, rajta két ezüst vállpánt. A nadrág világoskék oldalán vastag fekete csíkkal. A francia csendőr kardot, szuronyt vagy puskát nem hordott, csupán pisztollyal volt felszerelve, amely úgynevezett antant-szíjjal volt a derekára erősítve. Mivel a csendőrök elleni támadások nagyon ritkák voltak ez is elegendőnek bizonyult a napi szolgálatellátáshoz. Járőrtáskájukat szintén az antant-szíjra kapcsolták. Köznapi öltözetben fekete bőr lábszárvédőt és fekete fűzős cipőt viseltek. A polgári ruhás szolgálat ismeretlen volt a francia csendőrségnél, mivel az érdemi nyomozásokat a Sureté Général (Országos Közbiztonsági Igazgatóság) detektívei végezték.⁵⁵ A francia csendőrtisztek szolgálaton kívül polgári ruhát viseltek.

A párizsi Köztársasági Gárda egyenruházata a fentiektől csak az arany zsinórozásban és a piros sapkában különbözött. Díszben fehér bőrvön kardot viseltek és puskájukat vállukon, nem pedig szíjon hordták. Rendes szolgálatot ők is kard és puska nélkül teljesítettek. A Mozgó Köztársasági Gárda egyenruhája megegyezett a párizsi Köztársasági Gárda öltözetével, melytől csak a sapka különböztette meg: ez fekete piros helyett.

1929-ben felmerült az ötlet, hogy a csendőröket külföldi mintára gumibottal is el kell látni. A karhatalmi feladatok fokozódásával a gumibot mellett 1929. tavaszán a francia hadsereg fémisasakját a csendőröknél is rendszeresítették.

A francia csendőr korán, 50-52 éves korában mehetett nyugdíjba, ami a szerény javadalmazás miatt legtöbbször azt jelentette, hogy különböző állami örtestületeknél vagy a helyi rendőrségeknél kerestek maguknak nyugalmasabb állást.⁵⁶

Összességében elmondható, hogy a Francia Nemzeti Csendőrség történetének viharos szakaszait túlélve, kiforrott és letisztult szervezeti struktúrával nézett a XX. század elejének kihívásai elé. Valamennyi megpróbáltatás szükségesnek bizonyult ahhoz, hogy a testület megadja a szükséges válaszokat a húszas évek társadalmi kihívásaira. Az 1870-es évekig zajló szervezet-átalakításokat követő nyugalmi időszak a biztos és professzionális alapokat, míg a mobilitás fejlesztése és a készenléti erők létszámának korán elkezdett emelése a kellő rugalmasságot biztosította a csendőrség

számára. A megyei csendőrszázadok, valamint a Köztársasági Gárda párizsi és mozgó légiói jól vizsgáztak a változó viszonyok között és lefektették egy ma is virágzó, köztisztelőben álló és méltán büszke szervezet legújabb kori alapjait.

Jegyzetek:

- ¹ PARÁDI : *A magyar rendvédelem története.* 17-18.p.
 - ² REKTOR : 22-30.p
 - ³ ÓRY
 - ⁴ NEMESSZEGHY : I. rész
 - ⁵ PARÁDI : A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szerve a Magyar Királyi Csendőrség.
 - ⁶ PRESZLY : 18.p.
 - ⁷ REKTOR : op.cit.
 - ⁸ PARÁDI : *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtestület 1881-1945.* : 28. p.
 - ⁹ Loc.cit. : 17-18.p. ; PARÁDI: *A Magyar Királyi Csendőrség megalakulása és működése 1881-1918.*
 - ¹⁰ NEMESSZEGHY : op.cit. VII. rész
 - ¹¹ NEUBAUER : 26.p.
 - ¹² NEMESSZEGHY : op.cit. I. rész
 - ¹³ PARÁDI : *A magyar rendvédelem története.* op.cit. 17-18. p. ; PARÁDI : *La gendarmerie hongroise naissance et fonctionnement 1881-1914.* [A magyar csendőrség szervezete és működése 1881-1914.]
 - ¹⁴ NEMESSZEGHY : op.cit. IV. rész
 - ¹⁵ PARÁDI : *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtestület 1881-1945.* : op.cit : 28.p. ; PARÁDI: *A csendőrség magyarországi története.*
 - ¹⁶ NEMESSZEGHY : op.cit. II. rész
 - ¹⁷ NEMESSZEGHY : op.cit. III. rész
 - ¹⁸ PRESZLY : op.cit. 18.p.
 - ¹⁹ PARÁDI : *A magyar rendvédelem története.* op.cit. 17-18.p. ; PARÁDI : *Tények és érzelmek egy hajdanvolt magyar rendvédelmi testület kapcsán.*
 - ²⁰ NEMESSZEGHY : op.cit. I. rész
 - ²¹ NEMESSZEGHY : op.cit. III. rész
 - ²² PRESZLY : op.cit. 17-18.p.
 - ²³ NEMESSZEGHY : op.cit. III. rész
 - ²⁴ REKTOR : op.cit. 22-30.p
 - ²⁵ PRESZLY op.cit. 17-18.p.
 - ²⁶ NEMESSZEGHY : op.cit. III. rész
 - ²⁷ NEMESSZEGHY : op.cit. V. rész
 - ²⁸ NEMESSZEGHY : op.cit. VI. rész
 - ²⁹ NEMESSZEGHY : op.cit. VII. rész
 - ³⁰ REKTOR : op.cit. 22-30.p
 - ³¹ PARÁDI : *A magyar rendvédelem története.* op.cit. 17-18.p. ; PARÁDI : *A Magyar Királyi Csendőrség szervezete.* ; PARÁDI : *A Magyar Királyi Csendőrség szolgálati tevékenységei.* ; PARÁDI: *A csendőrség magyarországi története.*
 - ³² NEMESSZEGHY : op.cit. VIII. rész
 - ³³ Loc.cit.
 - ³⁴ Loc.cit. IX. rész
 - ³⁵ - 1802: Garde Municipale de Paris (Párizs Városi Őrsége)
 - 1813: Garde Imperiale de Paris (Párizs Császári Őrsége)
 - 1814 májustól augusztusig: Garde de Paris (Párizs Őrsége)
 - 1814 augusztustól: Garde Royale de Paris (Párizs Királyi Őrsége)
 - 1815: Gendarmerie Imperiale de Paris (Párizs Császári Csendőrsége)
 - 1815, a Bourbonok visszatérése után: Gendarmerie Royale de Paris (Párizs Királyi Csendőrsége)
 - 1830: Garde Municipale de Paris (Párizs Városi Őrsége)
 - 1848: Garde Civique Parisienne (Párizsi Polgárőrség)
 - 1852: Garde de Paris (Párizs Őrsége)
 - 1870: Garde Republicaine (Köztársasági Gárda)
 - 1873-tól: Légion de la Garde Republicaine (Köztársasági Gárda Légiója)
- Ez 70 év alatt 11 névváltoztatást jelent.
- KILIÁN : Francia csendőrélet.
- ³⁶ TIHANYI
 - ³⁷ KILIÁN : *Külföldi csendőrségek. A francia csendőrség. (szolgálati szabályzat)*
 - ³⁸ KILIÁN : *Francia csendőrélet.* op.cit.
 - ³⁹ Loc.cit.
 - ⁴⁰ GERGELY
 - ⁴¹ NEMESSZEGHY : op.cit. IV. rész
 - ⁴² Szerkesztőségi közlemény lapszemle. III.
 - ⁴³ Szerkesztőségi közlemény lapszemle. II.

- ⁴⁴ GERGELY : op.cit.
⁴⁵ Szerkesztőségi közlemény lapszemle. IV.
⁴⁶ Szerkesztőségi közlemény lapszemle. I.
⁴⁷ ÖRY : op.cit.
⁴⁸ Szerkesztőségi közlemény lapszemle. I. op.cit.
⁴⁹ DIETH
⁵⁰ Szerkesztőségi közlemény lapszemle. V.
⁵¹ Szerkesztőségi közlemény lapszemle. VI.
⁵² KILLÁN : Francia csendőrélet. op.cit.
⁵³ Szerkesztőségi közlemény lapszemle. II. : op.cit.
⁵⁴ Szerkesztőségi közlemény lapszemle. III. : op.cit.
⁵⁵ KILLÁN : Francia csendőrélet. op.cit.
⁵⁶ Loc.cit.

A jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK ÉS KISMONOGRÁFIÁK

- NEUBAUER — NEUBAUER Franz: *Die Gendarmerie in Österreich 1849-1924*. [Az osztrák csendőrség 1849-1924.] Bécs, 1925, Steiermarkische Landesdruckerei. 600 p.
- PARÁDI : *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtestület 1881-1945.* — PARÁDI József: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtestület 1881-1945.* Budapest, 2012, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 281 p. HU-ISBN 978 963 08 4794 0. /A magyar rendvédelem-történet öröksége, 2./ HU-ISSN 2062-8447.
- PARÁDI: *A magyar rendvédelem története.* — PARÁDI József et. al. (szerk.): *A magyar rendvédelem története.* Budapest, 1995, Tipico Design Kft. 317 p. HU-ISBN 963 04 6215 X.
- PRESZLY — PRESZLY Lóránd: *A magyar királyi csendőrség története 1881-1919.* Budapest, 1920, Honvédelmi Sajtóvállalat. 142 p.
- REKTOR — REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története.* Cleveland Ohio USA, 1980, Árpád Könyvkiadó Vállalat. 552 p. USA-ISBN 0 934214 01 8.

TANULMÁNYOK

- ÖRY — ÖRY Károly: A Maréchaussée-től a Gendarmerie Nationale-ig. A Francia Nemzeti Csendőrség történelmi előzményei. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VII.évf. (1997) 8.sz. 75-77.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett magyar rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A napóleoni közbiztonsági őrtestület útja Párizstól — Itálián és Ausztrián keresztül — Budapestig.” című VIII. konferenciáján. A tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A csendőrség magyarországi története. — PARÁDI József: A csendőrség magyarországi története. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI.évf. (2009) 19.sz. 63-87.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2005. október 6-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett magyar rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „Másfél évtized nemzeti rendvédelem-történetünk kutatásának szolgálatában.” című XIX. konferenciáján. A tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség megalakulása és működése 1881-1918. — PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség megalakulása és működése 1881-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VII.évf. (1997) 8.sz. 78-83.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett magyar rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A napóleoni közbiztonsági őrtestület útja Párizstól — Itálián és Ausztrián keresztül — Budapestig.” című VIII. konferenciáján. A tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség szervezete. — PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség szervezete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XXI.évf. (2011) 24.sz. 80-90.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2009. december 3-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett magyar rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Csendőrség Ausztria-Magyarországon, illetve Ausztriában és Magyarországon 1849-2005.*” című XXIV. konferenciáján. A tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség szolgálati tevékenységei — PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség szolgálati tevékenységei. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XXI.évf. (2011) 24.sz. 91-99.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2009. december 3-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett magyar rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Csendőrség Ausztria-Magyarországon, illetve Ausztriában és Magyarországon 1849-2005.*” című XXIV. konferenciáján. A tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: La gendarmerie hongroise naissance et fonctionnement 1881-1914. [A magyar csendőrség szervezete és működése 1881-1914.] — PARÁDI József: La gendarmerie hongroise naissance et fonctionnement 1881-1914. [A magyar csendőrség szervezete és működése 1881-1914.] *Revue de la gendarmerie nationale*, [A francia Nemzeti Csendőrség Folyóirata] LXXV.évf. (2002) 205.sz. 109-114.p. FR-ISSN 1243-5619.
- PARÁDI : A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szerve a Magyar Királyi Csendőrség. — PARÁDI József: A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szerve a Magyar Királyi Csendőrség. *Belügyi Szemle*, XXXVII.évf. (1989) 2.sz. 35-40.p. HU-ISSN 0133-6738.
- PARÁDI: Tények és érzelmek egy hajdan volt magyar rendvédelmi testület kapcsán. — PARÁDI József: Tények és érzelmek egy hajdan volt magyar rendvédelmi testület kapcsán. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVII. évf. (2009) 20.sz. 93-99.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2006. szeptember 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett magyar rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „*A XIX-XX. századi magyar forradalmak hatása nemzeti rendvédelmi rendszerünkre.*” című XX. konferenciáján. A tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

CIKKEK

- DIETH — DIETH Hubert: Páris, az autóváros. *Automobil Motorsport*, I.évf. (1926) 8.sz. 21-24.p.
- GERGELY — GERGELY Endre: Csendőrség Páris környékén. *Csendőrségi Lapok*, XXIV.évf. (1934) 10.sz. 300-303.p.
- KILIÁN: Francia csendőrélet. — KILIÁN Zoltán: Francia csendőrélet. *Csendőrségi Lapok*, XIX.évf. (1929) 19.sz. 571-573.p.
- KILIÁN: Külföldi csendőrségek. A francia csendőrség. (szolgálati szabályzat) — KILIÁN Zoltán: Külföldi csendőrségek. A francia csendőrség. (szolgálati szabályzat) *Csendőrségi Lapok*, XIX.évf. (1929) 20.sz. 611-612.p.
- NEMESSZEGHY — NEMESSZEGHY László: Külföldi csendőrségek. A francia csendőrség története. *Csendőrségi Lapok*, I. rész XIX.évf. (1929) 6.sz. 158-159.p.
II. rész XIX.évf. (1929) 7.sz. 185-186.p.
III. rész XIX.évf. (1929) 8.sz. 216-217.p.
IV. rész XIX.évf. (1929) 9.sz. 240-241.p.
V. rész XIX.évf. (1929) 10.sz. 273-275.p.
VI. rész XIX.évf. (1929) 11.sz. 305-306.p.
VII. rész XIX.évf. (1929) 12.sz. 335-366.p.
VIII. rész XIX.évf. (1929) 13.sz. 367-368.p.
IX. rész XIX.évf. (1929) 14.sz. 406-407.p.
X. rész XIX.évf. (1929) 15.sz. 433-434.p.
XI. rész XIX.évf. (1929) 16.sz. 475-476.p.
XII. rész XIX.évf. (1929) 17.sz. 502-504.p.
- Szerkesztőségi közlemény lapszemle. I. — Szerkesztőségi közlemény lapszemle. I. *Csendőrségi Lapok*, XIX.évf. (1929) 7.sz. 189-190.p. (Franciaország)
- Szerkesztőségi közlemény lapszemle. II. — Szerkesztőségi közlemény lapszemle. II. *Csendőrségi Lapok*, XIX.évf. (1929) 9.sz. 243-245.p. (Franciaország)
- Szerkesztőségi közlemény lapszemle. III. — Szerkesztőségi közlemény lapszemle. III. *Csendőrségi Lapok*, XIX.évf. (1929) 12.sz. 341-343.p. (Franciaország)

- Szerkesztőségi közlemény lapszemle. IV. — Szerkesztőségi közlemény lapszemle. IV.
Csendőrségi Lapok, XIX.évf. (1929) 15.sz. 437-438.p. (Franciaország)
- Szerkesztőségi közlemény lapszemle. VI. — Szerkesztőségi közlemény lapszemle. V.
Csendőrségi Lapok, XIX.évf. (1929) 17.sz. 509.p. (Franciaország)
- Szerkesztőségi közlemény lapszemle. VI. — Szerkesztőségi közlemény lapszemle. VI.
Csendőrségi Lapok, XIX.évf. (1929) 18.sz. 546-548.p. (Franciaország)
- TIHANYI — TIHANYI Ferenc: Külföldi csendőrségek. A francia csendőrség.
Csendőrségi Lapok,
I. rész XV.évf. (1925) 10.sz. 168-169.p.
II. rész XV.évf. (1925) 11.sz. 189-191.p.
III. rész XV.évf. (1925) 12.sz. 213-215.p.